

Stanisława Janicka

Emigracja landsberczyków w świetle akt Urzędu Stanu Cywilnego

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 10, 231-236

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Stanisława Janicka
Gorzów

Emigracja landsberczyków w świetle akt Urzędu Stanu Cywilnego

W zespole akt Urzędu Stanu Cywilnego w Gorzowie (Standesamt Landsberg a. W) znajdują się 2 teczki z lat 1875-1931 zawierające akty urodzeń i zgonów obywateli niemieckich urodzonych w tym mieście, którzy z różnych przyczyn wyjechali lub wyemigrowali z kraju i nie zrzekając się obywatelstwa niemieckiego, ułożyli sobie życie poza granicami ojczyzny, gdzie doczekali się potomstwa lub tam zastała ich śmierć¹.

Wiadomości o tych faktach nadsyłane były do miejsca urodzenia zgodnie z wydanym przez Kanclerza Rzeszy Niemieckiej 5 czerwca 1875 roku zarządzeniem, nawiązującym do wcześniejszej ustawy z 4 maja 1870 roku § 2², przypominającym o tym, że wszystkie konsulaty niemieckie są zobowiązane rejestrować fakty urodzeń lub zgonów obywateli niemieckich przebywających poza granicami państwa. Informacje te przysyłać należało do właściwych rejencji, te zaś kierowały je do poszczególnych urzędów stanu cywilnego, gdzie były odnotowywane, a otrzymane odpisy dokumentów gromadzono w specjalnej teźce.

Zachowane dokumenty są istotne zarówno ze względu na możliwość poznania przyczyn emigracji oraz losów ludzi, którzy opuścili ongiś to miasto w poszukiwaniu szczęścia w dalekich krajach, jak również na możliwość uzupełnienia być może brakującego ogniwa do coraz bardziej popularnych badań genealogicznych. Skrócone informacje o urodzeniach i zgonach podano w porządku chronologicznym. Prezentowane dane nie obejmują wszystkich doniesień.

1 Archiwum Państwowe w Szczecinie Oddział w Gorzowie Wlkp., Urząd Stanu Cywilnego w Gorzowie, sygn. 13.

2 Tamże.

Doniesienia o urodzeniach.

1. BRESCIA (Włochy). 19 lipca 1908 roku o godz. 10.30 w Brescji urodził się Willi Paolo Arturo z ojca Federico Guglielmo (prawdopodobnie przetłumaczono na język włoski nazwisko Wilhelm, które często występuje w księgach USC Gorzowa), z Landsberga n. Wartą i matki Anny z domu Flügel.
2. HENGCHOU (Chiny). 16 stycznia 1917 roku o godz. 11.50 przed południem urodził się tu Karl Erhard syn misjonarza ewangelickiego Emila Bretona urodzonego w Landsbergu n. Wartą i jego żony Margarete Breton z domu Seehawer, zamieszkałych w Hengchou. Rodzicami chrzestnymi byli obywatele pruscy: Heinrich Witt, misjonarz i Reinhold Janssen, sekretarz konsulatu w Tschangscha.
3. RHEINECK, Kanton St. Gallen (Szwajcaria). 13 sierpnia 1920 roku urodziła się tu o godz. 22.10 Gertruda Türk, ojcem jej jest cukiernik z zawodu Anthon Türk urodzony w Landsbergu n. Wartą, a matką Rosa z domu Wettstein.
4. HENGCHOU (Chiny). 16 lutego 1921 roku o godz. 10.10 po południu urodził się tutaj Ernst Samuel Breton syn misjonarza Emila Bretona zamieszkałego w Hengchou, prowincja Huan i jego żony misjonarki Margarete Breton z domu Seehawer. Świadcami chrzestnymi byli: Ernst Mirow obywatel pruski, dyrektor banku i obywatel austriacki kupiec Erich Wolf.
5. SCHANGHAI (Chiny). 27 kwietnia 1922 roku przed południem o godz. 5.45 urodził się tutaj w szpitalu Paulun Klaus Herwig Yung-hsiang, którego rodzicami są obywatele pruscy: Ernst Ruehe, urodzony w Landsbergu n. Wartą pracujący jako docent w Wyższej Szkole Inżynierskiej Tungchi, zamieszkały w Woosung oraz Helena z domu Röhr, bez zawodu. Rodzicami chrzestnymi byli: Hermann Gätjen z Bremy, kancelista i Joseph Kienningers z Bawarii, docent w Wyższej Szkole Inżynierskiej Tungchi, zamieszkały w Woosung.
6. HENGCHOU (Chiny). 30 sierpnia 1922 roku o godz. 3.40 po południu urodziła się Charlotte Helene Breton córka misjonarza Emila Bretona i jego żony Margarete Breton z d. Seehawer, zamieszkałych w Hengchou, prowincja Hunan dziecko przyszło na świat w ich letnim domku w Chikungshan. Chrzestnymi byli: Adolph Schulze, kupiec i Paul Stark, sekretarz konsulatu.

Doniesienia o zgonach

1. Choroszcza (Białostockie). W Choroszczy koło Białegostoku 7 stycznia 1874 roku zmarł pochodzący z Landsberga n. Wartą sukiennik Julius Kube w wieku 36 lat.
2. KAMERUN. Jak wynika z dziennika hamburskiego statku „KARL”, w sobotę dnia 17 czerwca 1876 roku o godz. 3 nad ranem zmarł na statku podczas postoju na redzie w porcie w Kamerunie członek załogi, kajutowy Johann Christian Friedrich Martin Lorenz urodzony 31 lipca 1859 roku. w Landsbergu n. Wartą. Przyczyną śmierci była zimnica i udar mózgu.
3. BERTHELSDORF (Saksonia). 1 lipca 1881 roku zmarł w Berthelsdorf koło Herenhut w Saksonii Otto Karl Mempel urodzony dnia 8 kwietnia 1881 roku w Landsbergu n. Wartą.
4. HOTTINGEN (Szwajcaria). 1 lipca 1883 roku o godz. 8 przed południem zmarła w Hottingen w szpitalu dziecięcym Hedwig Funke urodzona 21 grudnia 1881 roku, córka Emila Funke, szewca i jego żony Berthy Bollmann. Rodzice zamieszkali w Zurychu przy Schützengasse 3 pochodzą z Landsberga n. Wartą.
5. HOCHENGEBRACHING (Saksonia). 8 czerwca 1884 roku zmarła w 12 tygodniu życia Helena, Henrietta, Theresia Türk, wyznania katolickiego, zamieszkała i urodzona w Hochengebraching córka kierownika browaru Friedricha Türka rodem z Landsberga n. Wartą i jego żony Henrietty z domu Schulz.
6. NEUHÖRNITZ (Saksonia). 25 kwietnia 1885 roku zmarł Otto Paul Türk urodzony 17 stycznia 1885 roku w Landsbergu n. Wartą. Ojciec Friedirich Türk, matka Henriette z d. Schultz.
7. REICHENHALL (Bawaria). 13 lipca 1885 roku zmarł w Reichenhall w wieku 55 lat Friedrich Wilhelm Lange rencista z Landsberga n. Wartą.
8. GIESSEN (Hesja). W Szpitalu Akademickim w Giessen zmarł 21 marca 1886 roku Wilhelm Feier lat 27 rodzice, miejsce urodzenia, wyznanie, zawód, stan cywilny – nieznane, zamieszkały na stałe w Landsbergu n. Wartą.
9. SCHÖNEFELDE (Saksonia). 29 marca 1886 roku zmarł w Sellerhaufen koło Lipska Wilhelm Karl Schendel urodzony w Landsbergu n. Wartą
10. HOCHENGEBRACHNIG (Saksonia). 7 listopada 1886 roku zmarł w Hochengebrachnig Erich Eduard Türk w wieku 6 tygodni; ojciec Friedrich Türk, matka Henriette z d. Schultz, rodem z Landsberga n. Wartą.

11. SCHWERIN (Meklemburgia). 5 czerwca 1887 roku zmarł tutaj Anton Gustav Emil Franz Koberstein lat 23, wyznania ewangelickiego, urodzony w Landsbergu n. Wartą, ojciec Richard Koberstein, matka Nina z domu Lindig.
12. WÜRZBURG (Bawaria). 14 lutego 1888 roku zmarł farbiarz Hermann Dittmer, lat 40, wyznania ewangelickiego, urodzony i zamieszkały na stałe w Landsbergu n. Wartą, syn farbiarza Friedricha Wilhelma Dittmera i jego żony Wilhelminy z d. Kutzer.
13. NEUNDORF (Czechy). 30 kwietnia 1888 roku zmarł w Neundorf pow. Reichenberg Aleksander Max Fettkenhauer urodzony 24 grudnia 1887 w Landsbergu n. Wartą, syn robotnika Otto Fettkenhauera z Neundorf.
14. OBERSTRASS (Szwajcaria). 1 grudnia 1890 roku zmarł pisarz Karl Wilhelm Eduard Lübeck urodzony w Landsbergu n. Wartą dnia 20 grudnia 1843, jego żoną była Olympia z domu Lada.
15. FORT MONROL – VIRGINIA (USA). Wyciąg z dziennika okrętowego parowca Braunschweig, rejs z Bremenhausen do Baltimore. 27 listopada 1892 roku o godz. 8.30 przed południem zmarła Adelajda Bertha Bernardine Burgemeister wyznania ewangelickiego, w wieku 19 lat i 11 miesięcy, z Landsberga n. Wartą; przyczyną zgonu była gorączka połogowa i zapalenie płuc. Zmarła była stanu wolnego. Rodzice: Hermann Burgemeister (pomocnik okrętowy) i Augusta Schulze.
16. NAOSANABIS – Republika Południowej Afryki. 28 maja 1893 roku zmarł Paul Krebs urodzony 16 maja 1890 w Landsbergu n. Wartą, zamieszkały w Windhoek, stanu wolnego, handlowiec. Z dokumentów zmarłego wiadomo, iż żyje jego siostra Minna Hille w Berlinie, Genneritz Strasse 30.
17. GÜSTROW (Meklemburgia). 27 listopada 1893 roku zmarł Fritz Otto Futterlieb w wieku 1 miesiąca, syn niezamężnej, bez zawodu Augusty Futterlieb z Landsberga n. Wartą czasowo przebywającej w Güstrow u robotnika Christiana Höppnera przy ul. Rostockerstr. 34.
18. ZURYCH (Szwajcaria). 21 lutego 1895 o godz. 11.30 zmarł w Zurychu w szpitalu kantonalnym nauczyciel gry na cytrze Albert Hugo Hermann Mohr urodzony 11 lutego 1824 roku w Landsbergu n. Wartą, syn Karola Heinricha Mohr i jego żony Friederike Wilhelmine Amalie z d. Böhmert. Zmarły był wdowcem, jego żoną była Maria z d. Reggli.
19. TÖLZ (Bawaria). 24 lipca 1896 roku zmarł w wieku lat 39 i 11 miesięcy kupiec Hubert Bohm, syn rzeźnika Friedricha Bohm i jego żony Huldy Bohm z Landsberga n. Wartą.

20. ZURYCH (Szwajcaria). 24 czerwca 1897 roku o godzinie 8 przed południem zmarł w Zurychu w domu opieki Czerwonego Krzyża zamieszkały w tym mieście pomocnik archiwisty państwowego Gustav Ferdinand August Regin, stanu wolnego, urodzony 23 kwietnia 1842 roku w Landsbergu n. Wartą, syn niezamężnej Wilhelminy Regin.
21. DAR- ES - SALAM (Tanzania). Przed urzędnikiem cesarskim – sędzią okręgowym – zjawił się sekretarz gubernatorstwa Otto Seidlitz lat 34 i asystent biurowy Georg Alt lat 25, którzy oświadczyli, iż w dniu 31 lipca 1897 roku o godz. 10 po południu zmarła w wieku 1 miesiąca i 25 dni Charlotte Alice Martha Seidlitz, obywatelka Prus, wyznania ewangelickiego, córka Otto Seidlitz i jego żony Käthe z domu Brahtz, oboje zamieszkujący w Dar- Es- Salam, gdzie również urodziło się ich zmarłe dziecko.
22. SOFIA (Bułgaria). 13 kwietnia 1899 roku o godz. 7 rano w szpitalu międzynarodowym siostr klementynek zmarł obywatel Królestwa Pruskiego, stolarz Carl Zahn, urodzony 10 lutego 1839 roku w Landsbergu n. Wartą, syn Carla Zahn i Christine z d. Lient. Oboje są obywatelami państwa pruskiego.
23. DUALA (Kamerun). 22 listopada 1902 roku zmarł w szpitalu w Duala Arnold Friedrich Wilhelm Langenheim lat 26, obywatel Prus, z zawodu sekretarz komisaryczny, zamieszkały w Wiktorii, urodzony w Landsbergu n. Wartą, syn konduktora kolejowego Eduarda Langenheima i jego żony Minny Blüschke.
24. KARIBIB (Namibia). 16 stycznia 1904 roku zmarł Max Schröder lat 34, farmer zamieszkały w Okahaudii koło Otjiwaronga, stanu wolnego. urodzony w Landsbergu n. Wartą.
25. Statek „ETRURIA” Rejs: MONTEVIDEO (Urugwaj) – MADERA (Wyspy Kanaryjskie). Na statku „Etruria” na trasie z Montevideo do Madery pomiędzy 24°20’ szerokości geograficznej południowej a 45°30’ długości geograficznej zachodniej w dniu 18 października 1904 roku zmarł Georg Hanke lat 27, kupiec, stanu wolnego. W obecności marynarza Friedricha Schneidera wyskoczył za burtę i utonął. Zmarły urodził się w Landsbergu n. Wartą.
26. GEITHEIN (Saksonia). 3 listopada 1904 roku zmarł w Geithain w Saksonii Otto Robert Rudolf Englick urodzony 28 marca 1884 roku w Landsbergu n. Wartą.
27. ZURYCH (Szwajcaria). 1 września 1915 roku zmarła w miejskim pogotowiu w Zurychu Ida Bertha Klipp z domu Westphal, gospodyni domowa, obywatelka Prus, zamieszkała w Zurychu przy Müllenstrasse

- 25, córka Johanna Karla Friedricha Westphal i Anny Marii Elisabethy z d. Neunert. Zmarła urodziła się 17 stycznia 1875 roku w Landsbergu n. Wartą.
28. KIRIIS-WEST [Dörstamp] (dawna niemiecka kolonia Afryki Południowo-Zachodniej). 16 kwietnia 1915 roku zmarł członek konnego oddziału ochrony Georg Ernst Bodenstein stanu wolnego, obywatel pruski, syn majora Bernharda Friedricha Bodenstein i jego żony Agnes Nancy z d. Grube, urodzony 7 września 1882 roku w Landsbergu n. Wartą.
29. BAZYLEA (Szwajcaria). 30 stycznia 1930 roku zmarł Paul Träger, obywatel pruski, urodzony 10 września 1868 roku w Landsbergu n. Wartą, syn Gustawa Trägera i Augusty z d. Werner. Żoną zmarłego była Anna z d. Werner, zam. w Düsseldorf.
30. FRÝDLANT – Czechosłowacja. 18 lutego 1930 roku zmarła Wilhelmina Obst, stanu wolnego, zam. w Zechitz i tam też pochowana. Należała do parafii kościoła starokatolickiego w Frýdlant nad Morą. Zmarła urodziła się 3 maja 1911 roku w Landsbergu n. Wartą.
31. BAD KISSINGEN (Bawaria). 23 sierpnia 1930 roku zmarł Kurt Haendel z Madrytu, ul. Callerlarçon 10, z zawodu kupiec urodzony 13 grudnia 1879 roku w Landsbergu n. Wartą.
32. CHEXBRES (Szwajcaria). 13 marca 1931 roku zmarł Fernand Andre Aleksander Kolitzus, zamieszkały w Chexbres, urodzony 29 listopada 1905 r. w st. Saphorin, syn Hansa Christiana Ludwiga Kolitzusa i Marguerite Celestine z d. Ruchonnet; zmarły był stanu wolnego. Ojciec zmarłego pochodzi z Landsberga n. Wartą.
33. BAZYLEA (Szwajcaria). 15 maja 1931 roku zmarł Hans August Richard Erfurt, obywatel pruski, urodzony 12 kwietnia 1860 w Landsbergu n. Wartą, zamieszkały w Bazylei, syn Augusta Erfurt i Julii Beaty z d. Schroeter. Żoną zmarłego była Ida z d. Andresen.